

Jutta Noak: „Rašytojas dažniausiai renkasi vienatvės namus“

Deimantė ŽUKAUSKIENĖ

Prieš daugiau nei du dešimtmečius iš Lietuvos į Vokietiją išvykusi gydytoja, poetė ir prozininkė Jutta Noak (tikroji pavardė Vaitkienė) nuo tėvynės nenutolsta. Rašytoja Lietuvoje dažnai lanko savo artimuosius, gimtąjį miestą Kauną, pristato savo naujas knygas Lietuvos skaitytojams, dalyvauja įvairiuose literatūriniuose renginiuose. Rašytojos kūrybiniame kraityje – novelių, poezijos knygos, romanai ir keletas eseistikos darbų. Savo kūrybą autorė publikuoja lietuvių, rusų, vokiečių kalbomis. Jos kūryba – daugiasluoksnė ir daugiaprasmė, būdingas psychologizmas, savistaba, poetiškumas, minimalistinė raiška, gilios turinio parafrazės. Juttos Noak kūrybai nemažai įtakos turi dvi kultūros – lietuvių ir vokiečių, kurių apsuptyje ji augo ir brendo, todėl dažnai jos kūrinuose keliami tapatybės klausimai, ryškios identiteto paieškos, savęs permąstymas.

Man rašytoja J. Noak pasirodė kaip mąstytoja, nerianti į sąmonės glūdumas, tyrinėjanti, stebinti save, kitus ir aplinką, sprendžianti šių elementų sąveikos lygtis, o tuose apmąstymuose bei paieškose gimsta išpūdingi darbai. Pereitų metų pabaigoje pasirodžiusiame naujame savo romane „Terakotinė moteris“ (leidykla „Kauko laiptai“) rašytoja Jutta Noak gilinasi į moters laisvės, saviraiškos temas. Pastangos būti savimi pagrindinę heroję Militą iš Kauno nuveda į Ameriką, Vokietiją, kol galiausiai ji ir vėl atsiduria Laisvės alėjoje. Vokietijoje gyvenančiai autorei emigrantų gyvenimas, jų psichologija puikiai pažįstami, todėl pasakojimas ir personažai įtaigūs, spalvingi.

Interviu „Pasaulio lietuvių“ skaitytojams rašytoja Jutta Noak papasakojo, kaip būdama gydytoja pasuko rašytojos keliu, koks jos santykis su Lietuva ir lietuvių

literatūra, kaip sekasi kurti įtaigius personažus ir kur iš tiesų yra jos tikroji tėvynė.

Daugiau nei du dešimtmečius gyvenate Vokietijoje. Kodėl pasirinkote emigraciją? Ar Jūsų aplinkoje yra žmonių, su kuriais bendrautumėte gimtąja kalba? Ar bendraujate su vietos lietuvių bendruomenėmis?

Novelės „Mano likimas“ pradžioje įrašiau filosofo Marko Aurelijaus mintį „...kad tu nors ir miręs, žmogau, o gyvastis išlikusi, nuo likimo nepabėgsi, lauk ir prisitaikyk prie gyvenimo tokio, kokį tau skyrė likimas“. Jaunystėje ginčijausi su negalimybe pačiam daryti įtaką likimo, ilgaiui suvokiau, jog mums duota daryti sprendimus, deja, jie būna geri arba blogi. Niekada nepuoselėjau minties išvykti iš Lietuvos. Emigraciją pasirinkau ne aš, o ji – mane. Sprendimas išvykti subrendo po Sausio 13-osios įvykių. Nors dažnai, žvelgdama į dangų, sakau, kad mane ištrėmė Aukščiausiasis, kad pažinčiau savo protėvių žemę. Gal taip, o gal ne? Sprendimą juk aš pati padariau. Juokaudama kartais priduriu: Vokietija – likimo dovana, bausmė, atsitiktinumas, būtinybė ar didžiausia manojo gyvenimo avantiūra? Be atsakymo...

Tačiau laisvės pojūčio gurkšnio apsvaiginta iš karto pradėjau lankyti Hamburgo universitetą, tapau Hamburgo autorių susivienijimo nare, lankiau kūrybinio rašymo kursus ir jau 20 metų dalyvauju viename literatūriniame sambūryje. Šalia buvo ir lietuvių bendruomenė: subūriau kultūros mylėtojų draugiją, vėliau Lietuvių – vokiečių kultūros draugiją *LiT.art*. Aplinką aplink save juk kuria pats žmogus.

Rašytoja Jutta Noak. Asmeninio archyvo nuotr.

Įdomus Jūsų biografijos faktas - ilgus metus dirbote gydytoja... Labai įdomu, kaip pasukote kultūros, rašymo link - ar tai sąmoningos

pastangos, ar tiesiog taip susiklostė aplinkybės?

„Ilgas ir paslaptingas pažinimo takas į save nusitęsia į ieškojimų begalybę...“, – kažkada rašiau. Tai ir būtų iš dalies atsakymas į Jūsų klausimą. Kelias prasidėjo dar jaunystėje: dramos būrelis, raiškūs skaitymas ir naivios novelytės, eilėraštkai, bet visi užmetimai nuguldavo į stalčių; vėliau poliklinikoje suburta poezijos mylėtojų grupelė, narystė medikų rašytojų draugijoje. Savaime aišku, įtaką turėjo ir Jūsų įvardintos „susiklosčiusios aplinkybės“. Tik po Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo, išsivadavusi šiek tiek iš kaustančios viešumo baimės, 1992 m. išleidau pirmą novelių knygą. O sąmoningą sprendimą padariau palikusi gydytojos praktiką ir paskyrusi laiką kūrybai bei įstojusi į Lietuvos rašytojų sąjungą. Daugumos likau nesuprasta. Tiesą sakant, tai buvo tik iš dalies sąmoningas sprendimas, kaitą inspiravo besikeičiančios Lietuvos diktuojamos aplinkybės ir negebėjimas prie jų prisitaikyti.

Kiekvieno rašytojo kūrybos procesas tikriausiai yra labai savitas. Kaip Jūs kuriate savąjį pasaulį? Kaip pavyksta sukurti tokius skirtingus personažus?

Nežinau, ar sugebėsiu atsakyti į Jūsų klausimus: Kaip kuriate savąjį pasaulį? Kaip pavyksta sukurti tokius skirtingus personažus? Tikrai nežinau. Kūryba – gyvenimas, o gyvenimas – amžinas konfliktas tarp esamo ir geidžiamo, tarp logikos ir metafizinio mąstymo, svajonės. Dažnai kūryba reiškia gyvenimą, tokį, kokį norėtum gyventi, būti; troškimas išsakyti, pažinti, suprasti, pasislėpti, atrasti. Teigiama, jog rašytojas rašo dažniausiai apie save, savo išgyvenimus pindamas į vieną įvykių seką, mėgindamas sukurti vientisą gyvenimo paveikslą. Bet kuo labiau įsigilini į savo gyvenimą, tuo labiau neatpažįsti savęs, tarsi gyventum ne savo gyvenimą. Suprasti save – žmogų – reiškia išplėsti pažinimo ribas, padaryti gyvenimą artimesnį, suteikti jam daugiau grožio. Tai nėra gryna tiesa. Praėjus laikui, atmintis išduoda ir nebeatrandi savęs rašinyje. Nebeatpažįsti, matai net keistą distanciją tarp savęs ir kurto personažo, kuris buvo įtraukęs į savąjį pasaulį ir privertė judėti jo klystkeliais. Žodžiais mėgini praplėsti erdves, brėži personažų judėjimo kreives, kryptis, judi kartu ir kartais netgi nepajunti, kada viskas netikėtai virsta drama. Tačiau aprašyti jutiminį ir dvasinį pasaulius – sudėtinga. Jie – skirtingi. Tai įmanoma tik per absoliutų persikūnijimą, akistatą su kuriamais personažais. Ir kartais teksto pabaigoje staiga pajunti, jog mintys prieštarauja pradžioje užrašytoms ir pačios sau virsta priešybe. Rašymas – tai įsiklausymas į širdies plakimą. Kai jį girdžiu, rašau... Kūryba pradaro slapčiausius stalčius...

Chaotiška vidinė betvarkė virsta iliuzine tvarka. Sutrūniję lapai išsibarsto... Ir tik likę minčių ženklais užpildyti lapai atveria nenutrūkstamą dvasinę kaitą... Viskas kinta... Baisiausia, mano pačios mintys viena kitai prieštarauja, konfliktuoja ir, metams kaupiantis, staiga pastebiu, kad tai, kas anksčiau buvo labai svarbu ir atrodė taip tikra – tikriau nė negali būti, taip pastovu, jog pastoviau nė negali būti, staiga pakito, lyg nieko nebūtų amžino...

Teko skaityti Jūsų poezijos rinktinę „Minčių dvikova“. Man ši poezija pasirodė mąstanti ir apmąstanti save, laiką, gyvenimą, be abejo, ryškios ir emigracijos patirtys. Sakykite, kaip tėvynė veikia Jus iki šiol kaip žmogų ir rašytoją, ar tai atsispindi kūryboje? Ar dažnai grįžtate į tėvynę?

Jūsų paminėtoje dvikalbės poezijos rinktinės „Minčių dvikova“ viršelio aplanke užrašyta mintis: „Dviejų tėvynių poliai – svarbiausi kūrėjo būties taškai, dvi erdvės – imanentinės erdvės, ir abi – labai reikalingos.“ Manau, ji tiksliai atsako į Jūsų klausimą. Ir – nepaneigiama, kad ilgai nešioti romanų „Petitio“ ir „Raudonos pelytės“ užmetimai, atvykus į Vokietiją, pasipildė ne tik naujais vaizdiniais, bet ir man pačiai netikėtais personažais.

Į Lietuvą vykstu ne vien su kiekviena knyga, pristatydama ją savo skaitytojams, bet ir pasiilgusi artimų žmonių.

Ar galėtumėte pasakyti, kas Jums yra namai?

Sudėtingas klausimas. Net sau nelengva atsakyti, kur – tikrieji namai. Lietuvoje ar Vokietijoje? Žmogaus širdis atsako, kur jo namai ir ką jie jam reiškia. Mūsų vidus – gryna mūsų istorija, tikrieji mūsų namai, kuriuos mes kuriame visą gyvenimą, kad ir kur bebūtume. Visur gabename juos su savimi ir kurį laiką liekame „tarp“. Išties pradžioje taip jautiesi. Esi tarsi padalintas. Viename eilėraštyje įvardinau save „tarpiniu tašku“.

Rašytojas dažniausiai renkasi vienatvės namus, nes kūryba – vidinė tremtis, monologas arba ramus dialogas su savimi, ginčas, konfliktas su savimi, su pasauliu, siekiant sumažinti distanciją tarp vidinio ir išorinio pasaulių, tarsi vidinių griuvėsių: esančių ar kažkieno griaunamų – rinkimas, dėliojimas, lipdymas, trokštant vidinės ramybės it norint savo namuose tvarką įvesti. Iliuzinę tvarką. Savo namuose. Savo viduje. Gal namai ten, kur gerai jautiesi? Jie dažnai sutapatinami su Tėvyne. Mano supratimu, tai – dvi skirtingos sąvokos. O aš pasikartosiu, mano vidus – mano namai.

Kiek teko skaityti Jūsų novelių, jose ryški moters figūra, taip pat ir Jūsų naujausiame romane „Terakotinė moteris“. Kūryboje dažnai parodote, analizuojate moters asmenybės pokyčius, jos psichologijos kompleksškumą, daugialypumą. Kiek Jūsų pačios yra tose moteryse?

Rašydama niekad nesusimąstau, ką turėčiau labiau išryškinti. Moters ar vyro paveikslus. Nors, tiesą sakant, moters psichologija man labiau pažini. Tačiau personažai kuriasi savaime. Jie patys save kuria. Iš anksto nesudarinėju jokio plano. Kartais metų metais jie slankioja paskui, plėsdami palaipsniui sau erdvę. Ir dažnai kartojama mano mintis, jog niekada nerašau iš nieko, – iš dalies neatitinka tiesos. Rašydamas užklysti į visus vidaus užkaborius. Kartais atpažįsti save, o kartais – ne. Netgi nustembi, išsigąsti. Atrodai svetimas sau. Tada ieškai atsakymų kituose. Taip kuriasi personažai. Kai kuriuose gal ir išlieka manieji charakterio bruožai, nes nori ar nenori juk įteisinti savas tiesas, savitą pasaulio viziją, atsiribodamas nuo logikos ir realybės. Ir dažnai pieštas moters paveikslas atspindi lyg veidrodyje ne tą, kuo esi, o kuo norėtumei būti, o kurtas gyvenimas toks, kokį norėtum gyventi.

Jūsų kūryba įvairiapusė: rašote eilėraščius, noveles, romanus, esė, išleidote jau nemažai savo kūrinių. Ar tarp tų išleistų Jūsų poezijos ir prozos knygų yra tokia, kurią galėtumėte įvardyti kaip kertinę?

Nė vienos knygos negalėčiau išskirti. Visos knygos – ilgai išnešiotos ir augintos. Lyg vaikai. Net akimirku išlydžiai, kitą dieną nustebinę, lieka savastimi.

Ar sekate naujausias lietuvių literatūros tendencijas? Kokie autoriai Jums įdomiausi?

Šeštadieniai – skirti kultūrinei spaudai. Ne per seniausiai žurnale „Literatūra ir menas“ perskaičiusi vyr. redaktorius užrašytą teiginį „Drąsiai galiu pasakyti: beraštystė yra siaubinga. Tarp vadinamųjų rašytojų klesti kaip niekad.“ – suklausau, nežinodama, kaip reaguoti. Ką tai reiškia? Ar iš tiesų taip kalbama apie šiuolaikinę lietuvių literatūrą? Apie jos nuosmukį? Niekada nedrįsčiau taip atsiliepti. Ir nors ne visada pavartau jaunujų kūrybą, D. Opolskaitės, M. Ivaškevičiaus, R. Čičelio tekstų nepraleidžiu. Suprantama, tai – ne visas sąrašas. Lentynose yra ir D. Staponkutė, K. Sabaliauskaitė, L. Degėsis, L. Gutauskas, A. Ramonas, A. Šliogeris ir kt. O kartą, išgirdusi vieno aktorius prisipažinimą, kad nelanko teatro, supratau, kad kiekviena karta turi savąją literatūrą, savąją daile,

teatrą. Gal dėl to nepasiklydau šio laikmečio verstinių romanų gausoje, iš lentynų traukiu tas pačias knygas: M. Proustą, H. Hesse, F. Kafką, M. Kunderą ir kt.

Šiomet dalyvavote II pasaulio lietuvių rašytojų suvažiavime, gal galite pasidalinti savo išpūdžiais? Kas išiminė labiausiai? Kokią šių suvažiavimų prasmę išvelgiate? Ir ko tikėtumėtės iš šių suvažiavimų ateityje?

„Kultūra yra viena, tinkanti visoms šalims – tai žmogaus kultūra“, – rašė semiotikas, eseistas A. J. Greimas. O kadangi žmogui būdingas ne tik pamokslo, bet ir išpažinties poreikis, dalyvavimas būnant tarp bendraminčių ne tik praturtina, bet ir pozityviai veikia kūrybinį mąstymą, vysto kūrybinį potencialą, netgi padeda generuoti naujas idėjas. kažkas yra pasakęs, jog tai, kas gyvenime svarbiausia, ateina ne iš mūsų, bet į mus... Ir nors kiekvienas susidūręs su kitos šalies kultūra yra išsaugojęs savo dvasinį paveldą, buvo labai įdomu išgirsti, kaip sekėsi atriboti savąją lietuvišką tapatybę nuo svetimos šalies kultūros normų bei kultūros elementų. Dalinantis patirtimi jautėsi kiekvieno pašamoneje kirbanti sugrįžimo mintis, dėl to drįstu žodį „emigraciją“ keisti į „migraciją“ – prilygindama paukščių migracijai. Dėl to jų pavasarinis sugrįžimas kūrė ypatingą atmosferą. Ji kuriama juk laisvės principu. Ilgalaikė nelaisvė sukėlė veržlų troškimą pažinti kitas šalis. Labai vaizdžiai apie tai rašo filosofas Aristotelis: ... civilizacijos vystymuisi ir meno ontogenezei, tik tuomet atsiveria vartai, kai žmonės išsivaduoja iš prievartos. Tada mes galime tikėtis žmogaus kūrybinio pasireiškimo.

Manau, ne vieną nustebino ir žavėjo toks netikėtas išsibarsčiusių po pasaulį lietuvių kūrybinis proveržis. Laikas, manau, jį kada nors įvertins. O kadangi buvo iškilęs klausimas dėl antrojo suvažiavimo būtinybės, ateities prognozuoti nedrįstu.

Ką Jūs šiomis dienomis rašote, kuo gyvenate? Galbūt sulauksime dar vienos Jūsų knygos?

Šiuo metu leidykloje guli poezijos knyga. Apie ateities planus nedrįstu kalbėti. Laikas gali mane pralenkti.

Projektas „Pasaulio Lietuva.“

Jei norėtumėte publikuoti straipsnį prašome nekeisti straipsnio pavadinimo, nurodyti informacijos šaltinį, autorių ir projekto pavadinimą.

www.pasauliolietuvis.lt

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

